

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด ในเขตพื้นที่ ตำบลพังขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ผู้ศึกษาได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัด
3. บริบทของวัดในเขตพื้นที่ตำบลพังขว้าง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด ในเขตพื้นที่ ตำบลพังขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ทั้งนี้ นักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้มากมาย ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถ สรุปได้ ดังนี้

นนทยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร, (2546, หน้า 34) การมีส่วนร่วมของประชาชน (People's participation) เป็นคำที่เริ่มใช้กันเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา เพื่อแสดงว่าโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่นำไปให้ชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ นั้นประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมบ้าง ก็บอกว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยชุมชนมีส่วนร่วมสมทบงบประมาณร้อยละ 5-10 ถ้าไม่มีเงินก็คิดจากมูลค่าแรงงาน วัสดุสิ่งของหรือวัสดุแรงงาน หรืออะไรก็ได้ที่มาจากชุมชนงบประมาณเกือบทั้งหมด รวมทั้งการคิดและวางแผนมาจากข้างบน (Top down) คือมาจากหน่วยงานภายนอกทั้งหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชน บ้างก็บอกว่ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน คือ การเก็บข้อมูลวางแผนการปฏิบัติ และประเมินผล และอ้างว่านี่คือกระบวนการที่มาจากข้างล่าง (Bottom up) รวมทั้งอ้างว่าได้มีการทำประชาพิจารณ์ (Public hearing) แล้วซึ่งหมายถึงว่าได้รับการ รับรอง จากชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คนทุนของชุมชน จึงต้องมีการแยกแยะเนื้อหาและรูปแบบของ “การมีส่วนร่วมของ

ประชาชน” ให้เหมาะสมกับในแต่ละเรื่องพร้อมกับวิธีการและกระบวนการที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่แค่เพียงรูปแบบ เช่น การเลือกตั้งในทุกระดับ แล้วก็ปล่อยให้ผู้ได้รับเลือกตั้งไปดำเนินการทุกอย่างทุกเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายความว่า หลังการดำเนินงานของผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่เพียงไปหา ร้อยละ 5-10 มาสมทบโครงการที่องค์กร จากภายนอกนำเข้าไปให้ ไม่ใช่การเข้าไปเก็บข้อมูลให้ข้าราชการที่บอกว่าจะเอาไปทำ โครงการพัฒนาท้องถิ่น ไม่ใช่แค่การไปร่วมประชุมรับฟังการเสนอโครงการแล้วยกมือ รับรองแล้วอ้างว่าเป็นประชาพิจารณ์การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การแสดงออกถึง สิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนในการจัดการทุนชุมชน จัดการชีวิตของตนเอง การมีส่วนร่วมเกิด จากแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย มีโอกาสได้แสดงทัศนะและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของ ประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ ประกอบด้วย การให้ข้อมูลข่าวสารต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การเปิดรับ ความคิดเห็นจากประชาชน (ประชาพิจารณ์) การวางแผนร่วมกัน และการพัฒนาศักยภาพ ของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยมี 3 หลักการดังนี้คือ

1. หลักจิตสำนึกและความรับผิดชอบ คือ หลักการที่สำคัญที่องค์การทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบ ซึ่งจะสะท้อนถึงความ รับผิดชอบต่อสาธารณะ และต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วน เสีย (Stakeholders) เป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบ จำเป็นต้องปฏิบัติโดยยึดหลักนิติ ธรรมและความโปร่งใส

2. หลักความคุ้มค่า คือ การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ในการบริหาร จัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน รวมทั้งมี การป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและมีความสามารถในการแข่งขันกับภายนอก

3. เป้าหมายและวิธีการของการวางแผนแบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมอาจเป็น ทั้งเป้าหมายและวิธีการ ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมแบบวิธีการ ต้องอาศัยการรวมกลุ่มที่ เข้มแข็งทำให้คนส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกความเป็นเจ้าของ เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและ การเกิดผลประโยชน์ของกลุ่มเนื่องจากความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นเป้าหมายที่ได้รับ

ต่อมาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้มีการศึกษาและนำมาประยุกต์เสนอเป็นงานวิจัยและมีรูปแบบจำลองไว้มากมายเป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจจากการที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ 2550, หน้า 1)

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ได้นักวิชาการได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้ วันชัย วัฒนาศัพท์ (2551, หน้า 3) ได้กำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นกระบวนการที่รวบรวมเอาความห่วงกังวล ความต้องการและค่านิยมต่าง ๆ ของสาธารณชนไว้อยู่ในกระบวนการตัดสินใจของรัฐและเอกชน เป็นการสื่อสารสองทาง และเป็นการมีปฏิสัมพันธ์ที่มีเป้าหมายเพื่อการตัดสินใจที่ดีกว่าและที่ได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ (2554, หน้า 18) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในรายงานการศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ว่าหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะทั้งในด้านการให้และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจ ทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติ การติดตาม และประเมินผลตามนโยบายแผนงานโครงการหรือกิจกรรมนั้น

พระมหาเสกสรรค์ อุดคจาวี (2556, หน้า 17) ได้อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการแสดงความคิดเห็น หรือการรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตน เพื่อการแก้ไขปัญหาที่เป็นปัญหาของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ที่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง และทำให้เกิดการคิดริเริ่มที่จะทำงานเพื่อส่วนรวมของประชาชนมากขึ้น ทำให้เกิดการร่วมด้วยช่วยกันในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนที่อยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ มากขึ้น เพื่อ

การรักษาหรือการทำให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนหรือท้องถิ่นของตน ตรงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ชุมชนหรือท้องถิ่นต้องการ

วิชญ์ หยกจินดา (2557, หน้า 10) ได้อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน อาจทำได้หลายระดับ และหลายวิธี ซึ่งบางวิธีสามารถทำได้ง่าย ๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลา ขึ้นอยู่กับความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ค่าใช้จ่ายและความจำเป็นในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อนจึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูล ข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งพัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการทุกระดับควบคู่กันไปด้วย

สำนักอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ (2557, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนร่วมได้เสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและรวมเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

อรทัย พระทัด (2558, หน้า 9) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) เกิดขึ้นจากจิตสำนึกของประชาชนในชุมชนที่จะร่วมมือร่วมใจกันอย่างเต็มใจเต็มกำลังตามความรู้ความสามารถของตนเองในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ชุมชน โดยร่วมกันวางแผน จัดรูปแบบ วางเป้าหมาย รวมถึงการจัดหางบประมาณในการแก้ไขปัญหาของชุมชนตนเองตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์ที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2560 หน้า 9) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการทำงาน ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมการวางแผนตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน ร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ร่วมติดตามประเมินผลและรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชน ชุมชนและเครือข่ายทุกรูปแบบในพื้นที่นั้น เป็นต้น

สถาบันพระปกเกล้า (<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การมีส่วนร่วมของประชาชน> สืบค้นวันที่ 30 มีนาคม 2562) ได้อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม

มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะผ่านทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน

จากความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าวของผู้ศึกษา สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงหมายถึงการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ทางการบริหารจัดการ เพื่อกำหนดตามความต้องการในชุมชนของตนเองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นโดยผ่านกระบวนการทางการเมืองมีส่วนร่วมแบบตัวแทนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเลือกสมาชิกวุฒิสภาสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น เพื่อไปทำหน้าที่แทนตน รวมถึงการที่ประชาชนเข้าไปช่วยสนับสนุนช่วยเหลืองานซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยกระทำการภายในกรอบของกฎหมาย หรือนโยบายของรัฐ เช่น การเป็นอาสาสมัครต่าง ๆ เป็นต้น

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ได้มีนักคิดนักวิชาจากสถาบันต่าง ๆ ได้ให้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้หลากหลาย คือ

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล (2548 หน้า 29-30) ได้ให้ความเห็นกับการแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่งเป็นสำคัญ โดยมีข้อพึงสังเกต คือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่

1. ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุด และเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชน โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าวสาร และการแสดงนิทรรศการ เป็นต้น แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใด ๆ

2. ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ ผู้วางแผนโครงการจะเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น เพื่อเป็น

ข้อมูลในการประเมินข้อดีข้อเสียของโครงการอย่างชัดเจนมากขึ้น เช่น การจัดทำแบบสอบถามก่อนริเริ่มโครงการต่าง ๆ หรือการบรรยายและเปิดโอกาสให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ เป็นต้น

3. ระดับการปรึกษาหารือ เป็นการเจรจาอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการและการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

4. ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ผู้วางแผนโครงการกับประชาชนมีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินการโครงการ เหมาะที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การใช้อำนาจตุลาการเพื่อแก้ปัญหาคัดแย้ง และการเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกัน เป็นต้น

5. ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการ เป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6. ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาคัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ แต่การลงประชามติจะสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนได้ดีเพียงใด ขึ้นอยู่กับความชัดเจนของประเด็นที่จะลงประชามติและการกระจายข่าวสารเกี่ยวกับข้อดีข้อเสียของประเด็นดังกล่าวให้ประชาชนเข้าใจอย่างสมบูรณ์และทั่วถึงเพียงใด โดยในประเทศที่มีการพัฒนาทางการเมืองแล้ว ผลของการลงประชามติจะมีผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตาม แต่สำหรับประเทศไทยนั้นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันบัญญัติให้ผลของการประชามติมีทั้งแบบที่มีข้อยุติโดยเสียงข้างมาก และแบบที่เป็นเพียงการให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีซึ่งไม่มีผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตามแต่อย่างใด (มาตรา 165)

ถวิลวดี บุรีกุล (2552 หน้า 16) ได้กล่าวถึง เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 3 ประการ คือ

1. การมีอิสรภาพในการเข้าร่วม หมายถึง การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ

2. ความเสมอภาคในการเข้าร่วมกิจกรรม หมายถึง ทุกคนที่เข้าร่วมต้องมีสิทธิเท่าเทียมกัน

3. ผู้เข้าร่วมต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรม หมายถึง มีความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ แต่หากกิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย ก็จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพให้พวกเขาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้

สมนึก สุขช่วย และคณะ (2557, หน้า 3) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ได้ 3 หลักการ คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารสองทาง ทั้งช่องทางที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ใช่ทางการ ไม่ใช่ครั้งเดียวจบและควรเกิดขึ้นตลอดโครงการ

2. เป้าหมายของโครงการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นตามกฎหมายหรือการทำให้ไม่มีความขัดแย้ง หากแต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและเป็นวิธีการเพื่อทำให้ตัดสินใจของรัฐดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

เรณูมาศ รักษาแก้ว (<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การมีส่วนร่วมของประชาชน> สืบค้นวันที่ 5 มีนาคม 2562) ได้อธิบายถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 8 ประการ คือ

1. เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ ช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบขอบขึ้น

2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับ จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ

3. การสร้างฉันทามติ ลดความขัดแย้งทางการเมืองและเกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

4. การเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติ สร้างให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

5. การมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นสามารถลดความเผชิญหน้าและความขัดแย้งที่รุนแรงได้

6. ช่วยทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชนและไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชนและเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน

7. การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน ถือว่าเป็นการให้การศึกษามุมชนเพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจ และเวทีฝึกผู้นำชุมชน

8. ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น เป็นการเพิ่มทุนทางสังคม และช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นสอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

บริษัท จีเอ็มเอ็ม แกรมมี่ จำกัด (มหาชน) (<http://oknation.nationtv>. สืบค้นวันที่ 6 เมษายน 2562) ได้กล่าวถึงหลักการพื้นฐานของการจัดการมีส่วนร่วมของประชาชน (หลัก 4 S) คือ

1. Starting Early (การเริ่มต้นเร็ว) ต้องเริ่มต้นตั้งแต่ ระยะเวลาแรก มีการให้ข้อมูลกระตุ้น ให้เกิดความคิดเห็น และให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนการตัดสินใจ นอกจากนี้การให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่ ช่วยให้ประชาชน มีเวลาคิดถึงทางเลือกหรือแนวทางแก้ปัญหาของชุมชนที่เหมาะสมมากขึ้น และเป็นข้อมูลในการพัฒนาโครงการ

2. Stakeholders (ครอบคลุมผู้ที่เกี่ยวข้อง) ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือ ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียควรมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม แต่กลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงอาจถือว่า ต้องรับฟังข้อมูลหรือปรึกษาหารือเป็นอันดับแรก ๆ

3. Sincerity (ความจริงใจ) หน่วยงานเจ้าของโครงการหรือผู้มีอำนาจอนุมัติต้องจัดกระบวนการอย่างจริงใจ เปิดเผย ชื่อสัตย์ ปราศจากอคติ และมีการสื่อสารสอง ทางอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอตอบสนองต่อความสงสัยของผู้มีส่วนได้เสียรวมทั้งแจ้งความก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงของโครงการอย่างต่อเนื่อง

4. Suitability (วิธีการที่เหมาะสม) โดยพิจารณาจากประเภทและขนาดของโครงการ ความหลากหลายและลักษณะที่แตกต่างกันของพื้นที่และของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียตลอดจนความแตกต่างด้านวัฒนธรรม สังคม และค่านิยม ระดับความสนใจของชุมชน

ในประเด็นหรือโครงการ ความสามารถและความพร้อม รวมทั้งข้อจำกัดของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม

จินตวีร์ เกษมสุข (www.tci-thaijo.org. สืบค้นวันที่ 7 เมษายน 2562) กล่าวว่าแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Approach) ถือว่าเป็นตัวอย่างแนวคิดหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้เกิดกระบวนการสื่อสารหรือการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกในสังคมหรือชุมชนให้เป็นไปได้โดยสะดวกขึ้น ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง (Strong Community) จะเกิดขึ้นได้หากสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพราะการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนนี้ จะเป็นพลังชุมชนที่ผลักดันให้เกิดการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาของชุมชนในแต่ละขั้นตอนให้บรรลุเป้าหมาย

ปัทมา สุภก่าบัง (http://wiki.kpi.ac.th สืบค้นวันที่ 7 เมษายน 2562) ได้กำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ได้อย่างชัดเจน ดังนี้

1. การให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ
2. การมีส่วนร่วมในการรับข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน
3. การมีส่วนร่วมในการจัดทำหรือปฏิบัติตามนโยบายสาธารณะ
4. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะ
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลนโยบายสาธารณะ
6. การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐ
7. การมีส่วนร่วมในการเสนอหรือพิจารณาแก้ไขเปลี่ยนแปลง

Suparut G7 (http://52011310474.blogspot.com สืบค้นวันที่ 7 เมษายน 2562) ได้ขยายความของหลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาคราชการนั้น International Association for Public Participation ได้แบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัด

นิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การตีตประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

2. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐ ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

3. การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะแนวทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย เป็นต้น

4. ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วมโดยเป็นส่วนหนึ่งกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เป็นต้น

จากแนวความคิดหลากหลายที่นักคิดนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้นั้น พอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตน ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ พร้อมเพื่อหวังผลประโยชน์ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมได้เสีย ในบริบทต่าง ๆ ของสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัด

ความหมายของการพัฒนาวัด

คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน (2554, หน้า 3) วัดมีมาตั้งแต่โบราณกาล เมื่อประชาชนมีจิตศรัทธาในบวรพระพุทธศาสนา ได้อพยพตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด ก็มักจะสร้างวัดขึ้นแล้วนิมนต์พระสงฆ์ไปพำนักจำพรรษาเพื่อประกอบศาสนกิจตามประเพณีที่ได้สืบทอดกันมา ในอดีตวัดเป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปใช้เป็นสถานที่อบรม ให้มีความรู้ในด้านวิชาชีพ ตำราแพทย์แผนไทย และศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศล เป็นศูนย์กลางการบริหารและการปกครอง รวมทั้งเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ดังนั้น วัดจึงเป็นสถานที่สำคัญยิ่งในการสืบทอดพระพุทธศาสนาตลอดมา จึงกล่าวได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยทั้งอดีตและปัจจุบัน

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) ได้มีข้อบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นวัด ดังนี้

มาตรา 31 วัดมีสองอย่าง

- (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
- (2) สำนักสงฆ์ (ในถานะเป็นนิติบุคคล)

มาตรา 33 ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้

(1) ที่วัด คือ ที่ซึ่งตั้งวัดและตลอดจนเขตของวัดนั้น ที่ธรณีสงฆ์ คือ ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด

(2) ที่กัลปนา คือ ที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

มาตรา ๓๓/ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

- (1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

(3) เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

(4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา 15 วรรคตรี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
 - (2) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
 - (3) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
 - (4) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
 - (5) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่น มาตรา 40 ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็นสองประเภท
 - (1) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมีใช้ของวัดใดวัดหนึ่ง
 - (2) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง
 วัดที่สมบูรณจึงประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ สภาพความเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งวัด ศาสนสมบัติของวัด โดยมีเจ้าอาวาสปกครองดูแลบริหารจัดการวัดให้เป็นไปด้วยดี ตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามภารกิจของคณะสงฆ์ให้สมบูรณ ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์
- คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน (2554, หน้า 4) การพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดจนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาวัด ดังนี้
1. พัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นนั้นว่าวัดเป็นของตนเอง มีความรู้สึกหวงแหนและช่วยกันดูแลรักษา
 2. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย 5 ประการ คือ
 - 2.1 เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร
 - 2.2 เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม
 - 2.3 เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน
 - 2.4 เป็นที่ที่ชาวบ้านได้เข้ามาหาความสงบทางกายทางใจ
 - 2.5 เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

3. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดต้องสะอาด ร่มรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนที่เข้าวัด เพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย ตามหลักพระพุทธศาสนา

4. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น ในการติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรให้วัดเป็นศูนย์กลาง

5. ให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้น ๆ เป็นหน่วยงาน เดียวกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกุลโก (2554, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผน กำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกัน การพัฒนามิได้ หมายถึงการเพิ่มขึ้นปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายความรวมถึง การเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย ซึ่งการพัฒนาหากได้นำ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้แล้ว ก็ย่อมทำให้การพัฒนานั้นดีมากขึ้น และส่งผลต่อไปยังการพัฒนาสังคม และประเทศชาติ สืบไป

วิชัย รูปขำดี และถาวร ทันใจ (2555, บทคัดย่อ) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงที่คนในสังคมได้วางแผนไว้ (Planned Change) จึงมุ่งให้มีเป้าหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น (For a better thing) ในความเป็นจริงเป้าหมายอาจไม่เหมาะสมหรือมีผลกระทบทางลบได้ ดังนั้นการพัฒนาจึงอาจทำให้เลวลงก็ย่อมเป็นไปได้ แม้เป้าหมายเหมาะสม หากกระบวนการพัฒนาผิดพลาด ผลก็อาจล้มเหลวได้ เป้าหมาย การพัฒนาอาจดูที่อัตราเร่งก็ได้ แม้เป้าหมายและกระบวนการเหมาะสมหากอัตราเร่ง เกินไป ก็อาจเกิดปัญหาได้

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2556, หน้า 13-14) ได้อธิบายความหมาย การพัฒนา เป็น 3 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาจะต้องไม่เน้นแต่เศรษฐกิจเพียงด้านเดียว เพราะประชากรที่เป็นรากหญ้า (root grass) ส่วนใหญ่ยังรอรับการจัดสรรคุณค่า (values) ในทุก ๆ ด้านอย่าง เสมอภาคจากรัฐ

2. การพัฒนานับว่าเป็นนามธรรมที่เคลื่อนไหวก้าวไปอย่างไม่หยุดแม้จะไม่สามารถหยุดยั้งการเปลี่ยนแปลงได้ ก็จะต้องตระหนักถึงการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่ดีของสังคม อีกทั้งการคิดคำนึงถึงความยั่งยืนด้วยการไม่บริโภคทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนทำให้เสียความสมดุลทางธรรมชาติอันเป็นการสร้างภาระให้แก่คนรุ่นหลังแบกรับ

3. ประเทศที่มั่งคั่งและมีความเป็นอารยะ จะต้องมีความสุจริตธรรมและจะไม่ใช้ความมีอำนาจบังคับขู่เข็ญเอาเปรียบกับประเทศที่ด้อยกว่า ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด ๆ ควรพึงระลึกเสมอว่าการที่ประเทศพัฒนาแล้วมีความศิวิไลซ์ (Civilize) อยู่กันอย่างสุขสบายได้ ก็เพราะประเทศด้อยพัฒนาผลิตทรัพยากรด้วยหยาตเห็บอ่อนให้ จึงไม่ควรจะดูแคลนและหมิ่นเหยียดว่าเขาเหล่านั้นด้อยกว่า

พระมหาเถรวิชัย ญาณโชติ (2557, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่อยู่อย่างเดิมไปสู่สิ่งใหม่อันทำให้เกิดความสุข ซึ่งพัฒนาแบ่งออกเป็น 2 คือ การพัฒนาทางวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาในทางสมัยใหม่ และพัฒนาในแง่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การพัฒนาคน ในด้านร่างกายและจิตใจโดยมุ่งเน้นไปที่คุณภาพชีวิตที่เป็นสุขปราศจากการเบียดเบียนและทำลายผู้อื่น

วรนุช ลิปิยารักษ์ (2558, หน้า 31) ได้ระบุถึงองค์ประกอบในการพัฒนาหากมี 3 องค์ประกอบนี้แล้วจะทำให้กระบวนการมีการพัฒนาที่สมบูรณ์ขึ้น ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 มีดังนี้

1. สิ่งแวดล้อม (Environment) ซึ่งมีปัญหาจากปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ประชากร (Population) ความร่อยหรอของทรัพยากรหรือการใช้ของดีของโลกให้หมดไป (Depletion) เรื่องมลภาวะหรือการระบายของเสียใส่ให้แก่โลก (Pollution) หากเราแก้ไขสิ่งเหล่านี้ด้วยฐานความคิดใหม่ วิธีการจัดการที่เปลี่ยนแปลงไป จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ปัญหาได้จริง

2. การพัฒนา (Development) คือ การพัฒนา ซึ่งหมายถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic development) ซึ่งมีองค์ประกอบในการพัฒนา 3 อย่างตามเดิมคือ (1) วิทยาศาสตร์ (2) เทคโนโลยี (3) พฤติกรรมเศรษฐกิจ ในการผลิต การบริโภค และการแจกจ่ายกระจายรายได้ เป็นต้น ปัญหาการพัฒนาในด้านนี้เป็นตัวการทำให้เกิดปัญหาในข้อที่ 1 สิ่งแวดล้อม (Environment) หากปล่อยไว้จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่โลก จึงจะต้องปรับเปลี่ยนใหม่ให้การปฏิบัติในเรื่องเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดี

การแก้ปัญหาจากปัจจัยเหล่านั้นก็ดี และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ก็ดี เช่น การดำเนินมาตรการในการอนุรักษ์ (Conservation) เป็นไปตามรากฐานความคิดใหม่ ซึ่งจะสำเร็จได้ก็ต้องมีปัจจัยในองค์ประกอบข้อที่ 3 (ข้อต่อไป) เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนานั้น

3. การพัฒนามนุษย์ (Human development) ซึ่งต้องมีการพัฒนาให้ครบ

3 ด้าน คือ

3.1 ด้านพฤติกรรมและวิถีใช้ชีวิต ตลอดจนการทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นระดับที่ปรากฏตัวของการแก้ปัญหา

3.2 ด้านจิตใจ เช่น พัฒนาคุณธรรม ความเข้มแข็งมั่นคงของจิตใจ และสภาพจิตใจที่ดีงาม รวมทั้งความสุข

3.3 ด้านปัญญา หรือปรีชาญาณ คือความรู้ความเข้าใจต่าง ๆ รวมทั้งแนวความคิดทัศนคติ และค่านิยม

ถ้าหากพิจารณาจากความหมายเหล่านี้อาจสรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง

สถาบันพระสังฆาธิการ (2560, หน้า 2) คำว่า “วัด” มีความหมาย 2 ประการ คือ หมายถึง ศูนย์กลางแห่งศาสนาทั้งปวง และหมายถึง แหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนา 5 ประการ คือ

1. ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งของวัด และบริเวณวัด มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเหมาะสมที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ

2. ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง เป็นเสนาสนะต่าง ๆ เป็นปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน ที่แสดงถึงความถูกต้อง เรียบร้อยนำไปสู่ความสงบ

3. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรที่มีลักษณะเป็นสมณะ ตั้งอยู่ในศีลาจารวัตร บำเพ็ญหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบสุข บำเพ็ญสังฆมสงเคราะห์ตามสมณะวิสัย ศิษย์วัดที่มีลักษณะเป็นพุทธมามกะ ตลอดจนถึงทายกทายิกาที่มีแนวความเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่มีความมั่นคงในพระศาสนาพอสมควร

4. ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา และแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับยกย่อง เชิดชูและศึกษาเรียนด้วยความเลื่อมใสในคุณค่าเป็นที่พึงพอใจ

5. ศาสนกิจ ได้แก่ งานต่าง ๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแผ่หรืองานเสริมสร้างความบริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังคมชนชาติ เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนา

การที่จะพัฒนาวัดไปสู่ความสำเร็จจะต้องมีส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนาทั้ง 5 ประการนี้ ไปพร้อม ๆ กัน ด้วยความรับผิดชอบ โดยใช้นโยบายที่สุ่มรอบคอบ เหมาะกับกาลเทศะและสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้การพัฒนาวัดจะให้ความสนใจเอาใจใส่เป็นพิเศษ คือ การพัฒนาศาสนบุคคล โดยเริ่มจากการพัฒนาพระภิกษุสามเณร

โครงการจิตอาสาพัฒนาวัด (<https://sites.google.com>. สืบค้นวันที่ 4 เมษายน 2562) ได้อธิบายไว้ว่า วัด หมายถึง สถานที่ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปกติมีพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งมีพระภิกษุสงฆ์อยู่อาศัย คำว่า “วัด” เป็นคำเรียกชื่อศาสนสถานแบบคำไทย โดยที่มาของคำว่า “วัด” นี้ ยังไม่มีข้อยุติ ด้วยบางคนอธิบายว่า มาจากคำว่า “วัดวา” ในภาษาบาลี แปลว่า เป็นที่สนทนาธรรม บ้างก็ว่ามาจาก “วัตร” อันหมายถึง กิจปฏิบัติหรือหน้าที่ของพระภิกษุที่พึงกระทำ หรือแปลอีกอย่างว่าการจำศีล ซึ่งวัด (วัตร) ตามนัยยะนี้จึงน่าจะหมายถึงสถานที่ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นที่พักจำศีลภาวนา หรือสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติภาระกิจที่พึงกระทำนั่นเอง แต่ก็มีบางคนสันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “วัดวา” อันหมายถึงการกำหนดขอบเขตของดินแดนที่สร้างเป็นศาสนสถาน เพราะ วัดกับวา มีความหมายอย่างเดียวกัน คือการขอบขนาด หรือปริมาณของสิ่งต่าง ๆ เช่น ความยาว ความกว้าง เป็นต้น วัดในนัยยะอย่างหลังนี้จึง หมายถึง พื้นที่แต่เดิมครั้งพุทธกาลนั้น มีการใช้คำว่า “อาราม” เป็นคำเรียกชื่อ ศาสนสถานในทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เรียกเสนาสนะที่มีผู้ครุฑถวายพระพุทธองค์ใน ระยะแรก ๆ เช่น “เชตวันาราม” หรือชื่อเต็มว่า “เชตวันอนาถปิณฑิกสสาราม” ซึ่งมีความหมายว่า “สวนของอนาถปิณฑิกที่ป่าเชต” หรือ “เวฬุวันาราม” หรือ “บุปผาราม” เป็นต้น โดย “อาราม” หรือ “อาราม” ในคำอ่านของไทยแปลว่าสวน นอกจากนี้ในเวลาต่อมายังมีคำที่ใช้เรียกอีกอย่างว่า “วิหาระ” หรือ “วิหาร” อย่างไรก็ตามก็ยังมีคำที่ให้ความหมายว่าวัดอยู่อีกชื่อหนึ่ง คือ “อาวาส” ดังชื่อเรียกสมภารผู้ครองวัดว่า “เจ้าอาวาส” ซึ่งแปลว่าผู้เป็นใหญ่ในวัด หรือชื่อเรียกวัด เช่น เทพศิรินทราวาส (เทพ+ ศิรินทรา+ อาวาส) โดยปกติคำว่าอาวาสไม่เป็นที่นิยมใช้กันในความหมายว่าวัด ทั้งนี้เพราะนิยมนำไปใช้กับความหมายที่แคบกว่าคำว่าอาราม โดยมักให้ความหมายในเชิงที่เป็นตัวเรือนที่อยู่อาศัยมากกว่า อาวาสจึงเสมือนเป็นที่อยู่ส่วนย่อยภายในอารามที่หมายถึงพื้นที่ที่เป็นศาสนสถานทั้งเขต เช่น วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

กรุงเทพฯ พระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร, วัดบวรนิเวศวิหารกรุงเทพฯ
 พระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร, วัดกัลยาณมิตร ธนบุรี พระอารามหลวงชั้นโท
 ชนิดราชวรวิหาร, วัดปทุมวนาราม กรุงเทพฯ พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดราชวรวิหาร
 , วัดอินทรวิหาร วัดราชบูรณะ เป็นต้น

สำนักงานสื่อสารเพื่อพัฒนาท้องถิ่น <http://elearning.psu.ac.th>. สืบค้นวันที่ 4
 เมษายน 2562) ได้อธิบายไว้ว่า การพัฒนา ใช้ในภาษาอังกฤษว่า Development นำมาใช้
 เป็นคำเฉพาะและใช้ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การ
 พัฒนาเมืองและการพัฒนาข้าราชการ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไปและมี
 ความหมายแตกต่างกันออกไป ดังกล่าวแล้ว เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้นได้มี
 ผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน
 ซึ่งอาจจำแนกออกได้เป็น 10 ลักษณะ คือ

1. ความหมายจากรูปศัพท์

โดยรูปศัพท์ การพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า
 การเปลี่ยนแปลงที่ละเอียดละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถ
 ขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึง
 ขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น หมายถึง
 การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็น
 กริยา ใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโตได้ งดงาม ทำให้งอก
 งามและมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์จึงหมายถึง
 การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงดงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ
 ความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนด
 ความหมายอื่น ๆ

2. ความหมายโดยทั่วไป

การพัฒนา ที่เข้าใจโดยทั่วไป มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายจาก
 รูปศัพท์ คือ หมายถึง การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่
 ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ
 ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบทางด้านคุณภาพระหว่างสภาพการณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงเวลา
 ที่ต่างกัน กล่าวคือ ถ้าในปัจจุบันสภาพการณ์ของสิ่งนั้นดีกว่า สมบูรณ์กว่าก็แสดงว่าเป็น
 การพัฒนา

การพัฒนา ในความหมายโดยทั่วไปจึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดคุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม ความหมายนี้ นับว่าเป็นความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไป เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม

3. ความหมายทางเศรษฐศาสตร์

นักเศรษฐศาสตร์ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ว่า หมายถึง ความเจริญเติบโต โดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น ผลผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนของประชากรเพิ่มขึ้น มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น ประชากรมีรายได้เพียงพอที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนได้ ซึ่งอาจสรุปได้ว่า การพัฒนา เป็นกระบวนการทางสังคม ที่ผลผลิตออกมาในรูปซึ่งสามารถวัดได้ด้วยเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์

จะเห็นได้ว่า นักเศรษฐศาสตร์ได้กำหนดความหมายของการพัฒนา โดยใช้ความหมายจากรูปศัพท์และความหมายโดยทั่วไป คือ หมายถึง ความเจริญเติบโต แต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายเชิงปริมาณ คือ การเพิ่มขึ้น หรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่นๆ

4. ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์

นักพัฒนาบริหารศาสตร์ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา เป็น 2 ระดับ คือ ความหมายอย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำให้ดีขึ้นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียว ส่วนความหมายอย่างกว้างนั้น การพัฒนา เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อม ๆ กันไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

การพัฒนา ในความหมายของนักพัฒนาบริหารศาสตร์จะมีขอบข่ายกว้างขวางกว่าความหมายจากรูปศัพท์ ความหมายโดยทั่วไป และความหมายทางเศรษฐศาสตร์ที่กล่าวมาแล้ว เพราะหมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ปริมาณ (มากขึ้น) และสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

5. ความหมายทางเทคโนโลยี

ในทางเทคโนโลยี การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบอุตสาหกรรมและการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้วยนักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์ ทำให้สังคม

เปลี่ยนแปลงจากสังคมประเพณีนิยม เป็นสังคมสมัยใหม่ที่ทันสมัย หรือการพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของมนุษย์ด้วยเทคโนโลยีนั่นเอง

จะเห็นได้ว่า ความหมายของ การพัฒนา ในทางเทคโนโลยีแตกต่างออกไปจาก ความหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายอีกแนวทางหนึ่ง

6. ความหมายทางการวางแผน

ในทางการวางแผน การพัฒนา เป็นเรื่องเกี่ยวกับการชักชวน การกระตุ้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันเป็นวงจร โดยไม่มีการสิ้นสุด ซึ่งองค์การศึกษาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (The United National Educational, Scientific and cultural Organization : UNESCO สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นหน้าที่ (Function) ของการวางแผนและการจัดการ ดังนี้

$$D = f (P+M)$$

เมื่อ D = Development คือ การพัฒนา

P = Planning คือ การวางแผน

M = Management คือ การบริหารงานหรือการจัดการ

ดังนั้น การพัฒนา จะเกิดขึ้นได้ด้วยการวางแผนที่ดี มีการบริหารงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ การพัฒนา ในความหมายของนักวางแผน จะเป็นไปอีกแนวทางหนึ่งโดยอาจสรุปได้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้าในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ จะเห็นได้ว่าความหมายของการพัฒนาทางการวางแผนกำหนดให้การพัฒนาเป็นกิจกรรมของมนุษย์และเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนโดยมนุษย์ ไม่ใช่การพัฒนาในความหมายนี้

7. ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ

ในขั้นของการปฏิบัติ การพัฒนา หมายถึง การชักชวนหรือการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจังและเป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันในลักษณะที่เป็นวงจรไม่มีการสิ้นสุด

การพัฒนา ในความหมายของการปฏิบัติการณ์นี้เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผนโดยมุ่งเน้นถึงการนำแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง เพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้วแต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนาที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

8. ความหมายทางพระพุทธศาสนา

ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า ในทางพุทธศาสนา การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัตตะนะ แปลว่า เจริญ แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุสิ่งแวดลอมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัตตะนะ เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยาย ทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นทางวัตถุและได้เสนอข้อคิดไว้ว่า คำว่า การพัฒนา หรือ คำว่า เจริญ นั้นไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวนั้น แต่มีความหมายว่า ตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือตัดผม มีความหมายว่า รก เช่น นุสสิยา โลกวิทูตมโน แปลว่า อย่างเป็นคนรกรกโลกอีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริง ๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลงไม่ใช่เป็นการพัฒนา แต่เป็นหายนะ ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา

กล่าวได้ว่า การพัฒนา ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุขมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้ มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายทางการวางแผน คือ เป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนาเน้นผลที่เกิดขึ้น คือ ความสุขของมนุษย์เท่านั้น

9. ความหมายทางสังคมวิทยา

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ การพัฒนา เป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิตและการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองอีกด้วย

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ การพัฒนา โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม คือ มนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือ การเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มี

ความสุข และมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือ ด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผน เรียกว่า การบริหาร และการจัดการนั่นเอง

10. ความหมายทางการพัฒนาชุมชน

นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ไว้ว่า หมายถึง การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเองชุมชนสังคมให้ดีขึ้น การพัฒนาเป็นเสมือนกลวิธีหรือมรรควิธี (Mean) ที่ทำให้เกิดผล (Ends) ที่ต้องการ คือ คุณภาพชีวิต ชุมชน และสังคมดีขึ้น

นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือ เป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนต้องร่วมกันดำเนินงานและได้รับผลจากการพัฒนาร่วมกันของวัดในพื้นที่เป็นต้น

โดยสรุป การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมนั้นคุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมากในปัจจุบันพระสงฆ์มีคุณภาพน้อยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติ และความสามารถในการสอนการเผยแผ่ธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในด้านคุณธรรม ด้านสติปัญญาและสูญเสียความศรัทธาจากญาติโยม ทั้งนี้วัดที่จะสมบูรณ์ได้นั้นจึงประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ สภาพความเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งวัด ศาสนสมบัติของวัด โดยมีเจ้าอาวาสปกครองดูแลบริหารจัดการวัดให้เป็นไปด้วยดีตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามภารกิจของคณะสงฆ์ให้สมบูรณ์ ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา (ด้านศาสนสถาน) การศึกษาสงเคราะห์ (ด้านศาสนวัตถุ) การเผยแผ่ (ด้านศาสนธรรม) การสาธารณูปการ (ด้านศาสนบุคคล) และการสาธารณสงเคราะห์ (ด้านศาสนกิจ) และแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเพียงอย่างเดียวยังไม่สามารถพัฒนาวัดได้สมบูรณ์ครบถ้วน การพัฒนาวัดที่สมบูรณ์ครบถ้วนจะต้องพัฒนาวัดแบบบูรณาการโดยการเชื่อมโยงกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์ และให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

บริบทของวัดในเขตพื้นที่ตำบลพังขว้าง

วัดที่สมบูรณ์จึงประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ สภาพความเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งวัด ศาสนสมบัติของวัด โดยมีเจ้าอาวาสดูแลบริหารจัดการวัด ตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ประกอบด้วย วัด มีจำนวน 14 วัด และสำนักสงฆ์ 12 แห่ง ในการปกครองของคณะสงฆ์ โดยเจ้าคณะตำบลพังขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ในเขตนั้น

ตาราง 1 รายชื่อวัดและสำนักสงฆ์ของตำบลพังขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

ที่	ชื่อวัด	บ้าน	หมู่ที่	นิกาย
1	อัมพวันจันทาราม	หนองยาง	5	มหานิกาย
2	ป่าเจริญธรรมสามัคคี	โนนสูง	13	ธรรมยุต
3	สุมังคดาราม	กลาง	12	มหานิกาย
4	ประชานิยม	ดงสมบูรณ์	10	มหานิกาย
5	สว่างรัตนาราม	ห้วยทราย	4	มหานิกาย
6	ชัยศรี	พังขว้าง	1	มหานิกาย
7	สามัคคีธรรม	ดงชุมข้าว	3	มหานิกาย
8	ศิริมงคล	หนองปลาตุก	9	มหานิกาย
9	ป่าสามัคคีธรรม	หนองบัวสามัคคี	11	ธรรมยุต
10	ดอยदानรัง	หนองปลาตุก	9	มหานิกาย
11	ภูदानฮัง	หนองปลาตุก	9	ธรรมยุต
12	ทุ่งรวงทอง	ดงชุมข้าว	14	มหานิกาย
13	โนนชลประทานรังสฤษฏี	โนนชลประทาน	7	มหานิกาย
14	ป่าพังขว้างใต้	พังขว้าง	1	มหานิกาย
15	โนนสวรรค์	โนนสวรรค์	8	ธรรมยุต
16	โพธิ์ศรีสุธาราม	พังขว้างเหนือ	2	มหานิกาย

ที่มา: สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสกลนคร ข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน 2561

2. ตำบลพังขว้าง

ที่ตั้งของตำบลหรือหมู่บ้าน ของตำบลพังขว้างเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเมืองสกลนคร ระยะทางห่างจากอำเภอเมืองสกลนคร 9 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	จรด	ตำบลสายโง้ง อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร
ทิศใต้	จรด	ตำบลห้วยยาง อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร
ทิศตะวันออก	จรด	ตำบลธาตุนาเวง อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร
ทิศตะวันตก	จรด	ตำบลขมิ้น อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

3. ด่านการปกครองและประชากร

เขตการปกครองและการเลือกตั้ง ของตำบลพังขว้างแบ่งการปกครองออกเป็น 14 หมู่บ้าน และการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน มีจำนวน 14 หมู่บ้าน หากมีการเลือกตั้งในครั้งหน้าจะมีผู้บริหารท้องถิ่น (นายกองค์การบริหารส่วนตำบล) จำนวน 1 คน จะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่บ้านละ 2 คน 14 หมู่บ้าน รวมเป็น 28 คน

4. ประชากรและลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลพังขว้างมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 49,375 ไร่ หรือประมาณ 79 ตารางกิโลเมตร สภาพภูมิประเทศของตำบลพังขว้าง เป็นพื้นที่ราบสูงและที่ราบเชิงเขา พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะสำหรับการเกษตร มีสภาพอุดมสมบูรณ์สามารถปลูกพืชผักผลไม้ ลักษณะภูมิอากาศ มี 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว และลักษณะของดิน ลักษณะของดินในพื้นที่เป็นดินร่วน ดินเหนียว พื้นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูกข้าวและทำการเกษตรและลักษณะของแหล่งน้ำ มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่าน มีลำห้วย 11 สาย และมีอ่างเก็บน้ำ 4 อ่างและลักษณะของไม้และป่าไม้ในพื้นที่อยู่ในเขตป่าเป็นป่าอุทยานแห่งชาติ ติดกับเทือกเขาภูพาน

ตาราง 2 รายชื่อหมู่บ้าน ประชากร จำนวนครัวเรือนของตำบลพังช้าง อำเภอมือง
จังหวัดสกลนคร

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร		รวม	จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง		
1	บ้านพังช้างใต้	1,037	1,039	2,076	783
2	บ้านพังช้างเหนือ	730	701	1,431	436
3	บ้านดงชุมข้าว	456	479	935	321
4	บ้านห้วยทราย	515	538	1,053	287
5	บ้านหนองยาง	457	503	960	366
6	บ้านดงยอ	487	466	953	362
7	บ้านโนนชลประทาน	455	464	919	242
8	บ้านโนนสวรรค์	432	456	888	296
9	บ้านหนองปลาตุ๊ก	695	735	1,430	428
10	บ้านดงสมบูรณ์	222	240	462	224
11	บ้านหนองบัวสามัคคี	487	526	1,013	473
12	บ้านพังช้างกลาง	599	612	1,211	442
13	บ้านโนนสูง	236	242	478	162
14	บ้านดงชุมข้าวใต้	437	469	906	321
	รวม	7,245	7,470	14,715	5,143

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลพังช้าง ข้อมูล ณ วันที่ 15 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2561

5. สภาพทางสังคมและการศึกษา

การศึกษามี โรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 7 แห่ง ได้แก่

1. โรงเรียนบ้านพังช้างวัฒนศิลป์ จำนวนนักเรียนประมาณ 123 คน
2. โรงเรียนบ้านพังช้างเหนือ 909 กรป.กลางอุปถัมภ์ จำนวน นักเรียน
ประมาณ 105 คน
3. โรงเรียนบ้านดงชุมข้าว “คุรุราษฎร์รังสรรค์ 2” จำนวนนักเรียน
ประมาณ 231 คน
4. โรงเรียนห้วยทรายวิทยา จำนวนนักเรียนประมาณ 154 คน

5. โรงเรียนบ้านดงยอสามัคคีวิทยาศิลป์ จำนวนนักเรียนประมาณ 102 คน
6. โรงเรียนบ้านโนนสวรรค์สมบูรณ์วิทย์ จำนวนนักเรียนประมาณ 59 คน
7. โรงเรียนบ้านหนองปลาตุกวิทยา จำนวนนักเรียนประมาณ 106 คน

โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง ได้แก่

1. โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติฯ สกลนคร จำนวนนักเรียนประมาณ 365 คน (มัธยมศึกษาปีที่ 1-6)

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน 5 แห่ง ได้แก่

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านพังขว้างกลาง จำนวนนักเรียนประมาณ 54 คน
2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านพังขว้างเหนือ จำนวนนักเรียนประมาณ 56 คน
3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโนนสวรรค์ จำนวนนักเรียนประมาณ 26 คน
4. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดงชุมข้าว จำนวนนักเรียนประมาณ 43 คน
5. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองยาง จำนวนนักเรียนประมาณ 42 คน

ในพื้นที่ที่มีการศึกษานอกระบบ (กศน.) 1 แห่ง

4.2 สาธารณสุข 2 แห่ง

1. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านพังขว้างใต้ 1 แห่ง
 2. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดงชุมข้าวใต้ 1 แห่ง
- ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน 14 แห่ง

6. ระบบบริการพื้นฐาน

การไฟฟ้า โทรศัทพ์มีระบบไฟฟ้าครบทุกหมู่บ้าน จำนวน 5,143 ครัวเรือน มีระบบประปา/บาดาลหมู่บ้าน จำนวน 24 แห่ง จำนวน 14 หมู่บ้านในปัจจุบันทุกหมู่บ้าน ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่เป็นส่วนใหญ่ มีตู้โทรศัพท์หยอดเหรียญ 2 แห่ง ที่บ้านพังขว้างใต้ กับบ้านหนองยางการไปรษณีย์หรือการสื่อสารหรือการขนส่ง และวัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ทำการไปรษณีย์ที่ใกล้ที่สุด ได้แก่ ไปรษณีย์บ้านธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 5 กิโลเมตรและ การคมนาคมขนส่งมีถนนลาดยางแอสฟัลท์ ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กและถนนลูกรัง

7. ระบบเศรษฐกิจและเศรษฐกิจพอเพียงท้องถิ่น (ด้านการเกษตรและแหล่งน้ำ)

การเกษตรโดยราษฎรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 ประกอบอาชีพทำการเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ปลูกข้าว ข้าวโพด ทำสวนทำไร่ที่เหลือประกอบอาชีพส่วนตัวและ

รับจ้าง รับราชการ การประมง ตำบลพังขว้าง มีการทำประมง คือ การเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ บางพื้นที่การปลุกสัตว์ตำบลพังขว้าง มีการปลุกสัตว์ คือ การเลี้ยงโค และการเลี้ยงสุกร ในทุกหมู่บ้านของตำบลพังขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร การบริการ มีบริการนวดพื้นเมือง กลุ่มนวดพื้นเมือง หมู่ที่ 2 องค์การบริหารส่วนตำบลพังขว้างมีร้านบริการทำผม เสริมสวยมีโรงแรมในพื้นที่ จำนวน 6 แห่ง มีโรงสีข้าวขนาดเล็กในพื้นที่ จำนวน 57 แห่ง การท่องเที่ยว ฟาร์มประชารัฐ สามอัครฟาร์ม เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงการเกษตร อุตุสาหกรรม โรงงาน อุตุสาหกรรมในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพังขว้าง มี 4 แห่ง คือ โรงงานน้ำแข็ง 2 แห่ง โรงงานซักผ้า 1 แห่ง โรงงานไฟฟ้าชีวมวล 1 แห่ง การพาณิชย์และกลุ่มอาชีพ กลุ่มอาชีพ 23 กลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 9 กลุ่ม กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน 14 หมู่บ้าน กลุ่มประชาสงเคราะห์หมู่บ้าน 14 หมู่บ้าน กลุ่มกองทุนปุ๋ยชีวภาพ 3 กลุ่ม กลุ่มธนาคารขยะรีไซเคิลตำบลพังขว้าง มีแหล่งน้ำการเกษตร แหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่าน ได้แก่ คลองส่งน้ำชลประทาน น้ำอุ้นด้านแหล่งน้ำกิน น้ำใช้ (หรือน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค)มีระบบประปา/บาดาลหมู่บ้าน จำนวน 24 แห่ง 14 หมู่บ้าน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด ในเขตพื้นที่ ตำบลพังขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้างานวิจัยทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

สมัยพร ชมกุล (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

จากการศึกษา พบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ การไม่มีบทบัญญัติทางกฎหมายที่ชัดเจนเพียงพอในการกำหนดขั้นตอนและวิธีการที่ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง และกฎหมายไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวสามารถทำได้ด้วยการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดขั้นตอนและวิธีการการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

พระสมุห์นุรักษ์ ธีรสกุโก (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาวัด เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยผลการศึกษารูปได้ดังนี้

1. ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงลำดับได้ดังนี้ (1) ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด (1) ด้านการพัฒนาศาสนสถาน (3) ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และ (4) ด้านการพัฒนาลิงแวดล้อม

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล โดยภาพรวมประชาชนที่มีเพศและจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัดที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาครไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ วุฒิการศึกษา อาชีพและรายได้ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาครแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ปัญหาส่วนใหญ่ในการพัฒนาวัด คือ ปัญหาเกี่ยวกับความสะดวก ขยะมูลฝอย มูลสุนัข มูลนก ห้องน้ำห้องสุขาไม่ค่อยสะอาด มีต้นไม้จำนวนน้อยไม่ค่อยร่มรื่น เจ้าหน้าที่ของทางวัดที่ทำความสะอาดหรือทำงานในจุดต่าง ๆ มีจำนวนน้อย ทั้งยังแต่งกายไม่ค่อยสุภาพ และปัญหาในเรื่องของกิจกรรมในวัดซึ่งมีการประชาสัมพันธ์น้อย จัดไม่ตรงกับวันหยุด จึงทำให้ไม่ทราบเรื่องและไม่สะดวกในการมาร่วมกิจกรรม

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ควรมีการจัดเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดและเจ้าหน้าที่ประจำในจุดต่าง ๆ ให้มากขึ้น และแต่งกายให้เรียบร้อย ในเรื่องการพัฒนาศาสนสถาน หากมีการสร้างใหม่ควรมีการคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก มีการวางผังใหม่ให้ดี มีการปลูกต้นไม้ให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและเป็นการทำให้ภูมิทัศน์ของวัดสวยงาม นำริมนรมย์ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง และมีการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ของวัดให้สมบูรณ์ เพราะหากวัดมีความพร้อมในการรองรับประชาชนที่มาวัดแล้ว ย่อมทำให้ประชาชนมาวัดแล้วเกิดศรัทธา เกิดความยินดี เกิดความสุขใจ มาทำบุญ ทำกุศลต่าง ๆ พร้อมทั้งการมาพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้

นวมณต์ อุดมรัตน์ (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร” โดยผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ดังนี้ 1) มีส่วนร่วมในระดับการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย 2) มีส่วนร่วมในรูปแบบการเข้าร่วมในวันงานประเพณี 3) แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมงานประเพณีให้แก่ผู้ที่สนใจ และการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมงานประเพณีอย่างอิสระและเท่าเทียมกัน 4) แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมี 2 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกรักและผูกพันในท้องถิ่น 2) การมีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นมอญ

พระมหาเสกสรรค์ อุดมจारी (2556, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด ในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัดในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ 2) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัดในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในพัฒนาวัดในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ระเบียบวิธีการวิจัยผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับประชาชนที่อยู่ในเขตอำเภอตากฟ้า มีอายุ 20 ปี ขึ้นไป สุ่มกลุ่มตัวอย่างได้ จำนวน 380 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการ (Least Significant Difference : LSD) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ผลการศึกษา พบว่า 1. ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัดในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด ในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับมาก ทุกด้าน

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด ในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ที่แตกต่างกัน ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด ในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ด้านเพศ ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านอายุ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านรายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด ในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ข้อเสนอแนะเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด ในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ คือ 1) วัดควรให้มีการจัดการประชุมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในวัด ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติงาน ด้านการตรวจสอบ และด้านการแก้ไขปัญหาให้บ่อยขึ้นอย่างน้อยเดือนละสองครั้ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการมีส่วนร่วมของประชาชน 2) วัดควรมีการบันทึกรายการต่างๆของวัด เช่น การใช้จ่าย การจัดกิจกรรม เป็นต้นให้เป็นลายลักษณ์อักษรมากยิ่งขึ้นและชี้แจงให้ประชาชนได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอเพื่อง่ายต่อการตรวจสอบ 3) หน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานสำคัญที่จะผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดโดยการจัดกิจกรรมต่างๆร่วมกับวัดเพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนเข้าวัด เพื่อจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชน และทั้งนี้ก็จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

พระมหาเกริกชัย เจริญไธสง (2557, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ พบว่า

1. ระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดนครปฐมของกลุ่มตัวอย่างโดยรวม อยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสาธารณูปการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

2. กลุ่มตัวอย่างที่มี อายุ ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม อายุของวัด และการเป็นวัดพัฒนา มีระดับการพัฒนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยด้านองค์กร และปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม สามารถทำนวยกระดับการพัฒนาวัดรวมกันได้อย่างละ 55.90

4. แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐมจากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ด้านสาธารณูปการ ควรสังเกตเห็นความจำเป็นในการสร้างถาวรวัตถุที่เน้นประหยัด และเน้นสุขลักษณะ ทั้งยังรักษาสีงแวดล้อม ด้านการปกครอง เจ้าอาวาสควรมีทักษะในการปกครองและมีคุณธรรมไม่ลำเอียง ด้านการศาสนศึกษา จะต้องตระหนักถึงความรู้และคุณภาพของชาวพุทธ โดยเริ่มจากพระภิกษุและสามเณร ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ด้านการเผยแผ่ควรสร้างบุคลากรด้านเผยแผ่ให้มากขึ้น และด้านการสาธารณะสงเคราะห์ ต้องมีใจใฝ่รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมอย่างไม่ทอดธุระและไม่เห็นแก่ตัว

พระครูศรีมหาชาภิรมณ์ (ประเสริฐพร ชาวหา) (2560, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทในการพัฒนาวัด สังคม และวัฒนธรรมของพระสังฆาธิการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทด้านการปกครอง ควรสร้างความรัก ความศรัทธา เน้นการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนาของวัด ของชุมชนสังคม มีการอบรมคณะสงฆ์ให้เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ การอบรมเสริมทักษะด้านคุณธรรมอย่างต่อเนื่องสร้างแรงจูงใจ มีการกำหนดวิธีคิดแนวคิดทางด้านการพัฒนาจิตใจปลูกฝังจิตสำนึกประชาชนให้เข้าถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

2. บทบาทด้านการศึกษาควรส่งเสริมและจัดให้มีสถานศึกษา ศูนย์ปฏิบัติธรรมเพิ่มเติมในแต่ละวัด เพื่อเป็นการส่งเสริมองค์ความรู้ทางการศึกษาให้กับพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนเยาวชนทั่วไป

3. บทบาทด้านการเผยแผ่ ควรส่งเสริม สนับสนุนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการให้ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ส่งเสริมกิจกรรมให้เกิดความสามัคคีในชุมชน หมู่บ้าน อย่างทั่วถึง

4. บทบาทด้านสาธารณูปการ ควรส่งเสริม สนับสนุน ด้านทักษะความรู้ให้กับพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ให้เป็นผู้สั่งสอน อบรม เทคนิคขั้นพื้นฐานเพื่อการพัฒนาทางสาธารณูปการภายในวัดและมีความสามารถในการให้ความรู้กับบุคคลอื่นได้

5. บทบาทด้านสาธารณประโยชน์ ควรสร้างความรัก ความศรัทธา ให้เกิดกับชุมชนสามารถให้ชุมชนยอมรับเพื่อการเป็นผู้นำของคณะสงฆ์ ผู้นำชุมชน

มีการวางแผนงานอย่างเป็นระบบและส่งเสริมสนับสนุนงานของสังคม ชุมชน เพื่อการพัฒนา วัด ชุมชนที่ยั่งยืน

6. บทบาทด้านศึกษาสงเคราะห์ควรส่งเสริมการสงเคราะห์ชุมชน การพัฒนาช่วยเหลือประชาชนให้เกิดความมั่นคงทางด้านจิตใจ อารมณ์และการอยู่ร่วมกัน กับคนอื่นในสังคม

สรุปแนวทางในการดำเนินงาน จะต้องผ่านกิจกรรมต่าง ๆ การที่จะพัฒนา วัด สังคม และวัฒนธรรม ให้มีความยั่งยืน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยยึดหลัก การมีส่วนร่วมของชุมชน การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของส่วนรวม และ ประการสุดท้าย การทำงานจะต้องตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน

พระครูปลัดสรารุช วิฑิตปัญโญ, พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณและสุรพล สุยะพรหม (2560, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี โดยผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. องค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน พบว่า มี 6 องค์ประกอบ คือ (1) เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชนโดยการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นตามความต้องการของประชาชน (2) มีกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา โดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความเดือดร้อนโดยการเรียนรู้และร่วมกันแสวงหาคำตอบของปัญหาที่เกิดขึ้น (3) มีการให้บริการที่ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชน โดยการจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชนที่มาใช้บริการ (4) เป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปจารีตประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนโดยการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น (5) เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความริเริ่ม โดยปรับภูมิทัศน์ให้สัปปายะ (6) เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริงโดยจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ส่งเสริมเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริงโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ารับบริการสืบค้นสารสนเทศโดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

2. สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี พบว่า ในการบริหารจัดการวัด เจ้าอาวาสถือว่าเป็นบทบาทสำคัญในการพัฒนา

วัด จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้งานด้านต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ประกอบด้วย งานด้านการปกครอง งานด้านการศาสนศึกษา งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานด้านการสาธารณูปการ งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ และงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น เป็นงานที่เจ้าอาวาสทุกรูปจะต้องปฏิบัติ หรือส่งเสริมงานทุกด้านให้ประสบผลสำเร็จ มีผลงานเป็นที่ประจักษ์สู่สาธารณชน ผลที่ได้จากการพัฒนาดังกล่าวก็จะเกิดประโยชน์ ทั้งคณะสงฆ์ และประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง จากการสำรวจ พบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชลบุรี 6 ด้าน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54 และเมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่า ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านการสาธารณูปการอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง

3. รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรีประกอบด้วย 6 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 จัดแหล่งเรียนรู้ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีการศึกษาที่สูง ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความประพฤติที่ดีงาม ส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านได้แสดงศักยภาพ ส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน รูปแบบที่ 2 กิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนพัฒนาตนเองตลอดเวลา พัฒนาดตนเองตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม จัดอบรมปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอ ฝึกฝนตนเองเป็นประจำ อบรมจิตให้สงบ รูปแบบที่ 3 จัดแหล่งเรียนรู้ ด้านเทคโนโลยี ได้แก่ พัฒนาสื่อด้านพระพุทธศาสนาและชุมชนออกเผยแผ่ อบรมพระภิกษุสามเณรและประชาชนในการใช้สื่อที่ถูกต้อง นำองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและองค์ความรู้ในชุมชนออกเผยแผ่ในรูปแบบที่หลากหลาย รูปแบบที่ 4 จัดแหล่งเรียนรู้ ด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนเข้าใจและร่วมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดกิจกรรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ร่วมกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนาจัดกิจกรรมวันสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นประจำสม่ำเสมอ รูปแบบที่ 5 จัดแหล่งเรียนรู้ด้านวิถีชุมชน ได้แก่ จัดห้องสมุดชุมชนภายในวัด รวบรวมหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและชุมชน จัดมุมอ่านหนังสือ / ห้องสมุดเคลื่อนที่ จัดพิพิธภัณฑ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชน รวบรวมสิ่งที่มีค่าของชุมชน อนุรักษ์/รักษาวิถีชีวิตของชุมชน รูปแบบที่ 6 สร้างเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ วัดชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่ง

การเรียนรู้ภายในวัด ชุมชน วัดชาวบ้าน และหน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่ง
การเรียนรู้ในชุมชน

งานวิจัยต่างประเทศ

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด ในเขตพื้นที่ ตำบลพัง
ขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้างานวิจัยทั้งภายในประเทศ
และต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

Pryor (2005, pp. 193–203) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การระดมกำลังการมีส่วนร่วม
ของชุมชนสังคมเมืองสำหรับการจัดการเรียนการสอนในชนบท กรณีศึกษาประเทศกานา
พบว่า การมีส่วนร่วมในชุมชนเกิดจากความต้องการของชุมชนเอง โรงเรียนควรจะควรจะ
กระตือรือร้นในการพยายามสร้างความร่วมมือมากกว่าการหวังพึ่งให้ชุมชนเข้ามาช่วยพัฒนา
โรงเรียน

Blanchard (2007, p. 32) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สถาบันพระสงฆ์ ไทยในฐานะผู้นำ
ทางจิตวิญญาณของสังคม จากการวิจัยพบว่า พระภิกษุ นับเป็นสถาบันที่ได้รับความเคารพนับ
ถือจาก สังคมและใกล้ชิดกับจิตใจของประชาชนมากกว่ารัฐบาล พระภิกษุ นับว่าเป็นแบบ
ฉบับชั้นอุดมคติ ในด้านวัฒนธรรมทางจิตใจของคนไทย เจ้าอาวาสทั้งโดยฐานะตำแหน่งโดย
บุคลิกส่วนตัวยังเป็นบุคคลที่ได้รับการเคารพนับถือ และเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดของชุมชนใน
แต่ละท้องถิ่น

Dhogi Nozhu (2009, pp. 127–130) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ที่มี
ต่อการพัฒนา: ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลาจากการวิจัย พบว่า
บทบาทที่ปฏิบัติจริงของพระสงฆ์ ต่อการพัฒนาสังคมด้านการศึกษา คือ การอบรมให้
ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและศีลธรรมแก่ ประชาชน บทบาทที่ปฏิบัติรองลงมาคือการ
อบรมให้เกิดความรู้ในพิธีกรรมต่าง ๆ แม้แต่การเข้าไปสอนในโรงเรียนก็เป็นการเข้าไปช่วย
เผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาอีกทางหนึ่ง

จากการศึกษาบทที่ 1 หน้าที่ 6 กรอบแนวคิดของการวิจัยและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นแล้วนั้น พอสรุปได้ว่า วัดเป็นองค์กรทางศาสนาที่ศาสนิกชนชาวพุทธให้ความศรัทธาเชื่อถือและหมายถึงส่วนประกอบที่สำคัญ มี 5 ประการคือ ด้านศาสนสถาน ด้านศาสนวัตถุ ด้านศาสนบุคคล ด้านศาสนธรรม และด้านศาสนกิจ ในการพัฒนาวัด นั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคประชาชนเป็นหลัก ในการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในวัดด้วยความรับผิดชอบ โดยใช้นโยบายที่สุ่มรอบคอบ เหมาะกับการพัฒนาบุคคล ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงวัดมากขึ้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาวัดให้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีประสิทธิภาพประสิทธิผล และมีการบริหารจัดการวัดให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ขณะเดียวกันประชาชน ก็มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่เรียนรู้เพิ่มพูนปัญญาเป็นการอาศัยระหว่างวัดและประชาชน ต่างก็อาศัยซึ่งกันและกันมาแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน และไม่สามารถแยกจากกันได้เพราะส่วนหนึ่งการพัฒนาในอดีตนั้นต้องอาศัยวัดเป็นฐานเป็นสถานที่เรียนรู้เพิ่มพูนปัญญาและมีการพัฒนาตามลำดับเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไปสู่สภาพในอนาคต เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของยุคโลกาภิวัตน์และเพื่อความความเจริญของวัดคือ กระบวนการแสวงหาแนวทาง เพื่อพัฒนาวัดอย่างเป็นระบบ โดยนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาและความรู้ทางโลกผสมผสานวิธีการพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่เรียนรู้เพิ่มพูนปัญญาของชุมชนให้เป็นตามแนวทางการพัฒนาทางพระพุทธศาสนา